

Anna M. Kostur

TERMINOLOGIA RACHUNKOWOŚCI – PROBLEMY JEDNOZNACZNOŚCI W OPISIE STRUMIENI WYNIKU FINANSOWEGO ORAZ PŁYNNOŚCI BIEŻĄCEJ

Wstęp

Rachunkowość jest systemem informacyjnym tworzącym podstawy do sprawowania funkcji zarządzania w jednostkach gospodarujących. Ma ona też szczególne znaczenie, w tym system sprawozdań finansowych, dla zewnętrznych użytkowników informacji. Jest ona niezbędna dla inwestorów do oceny funkcjonowania jednostek w aspekcie pomnażania kapitałów. Pracownicy mogą, na podstawie sprawozdań i innych danych rachunkowości, pozyskiwać wiedzę na temat możliwości i warunków dalszego zatrudnienia, kontrahenci planują na podstawie przewidywań co do trwałości kontaktów. Budżety narodowe i lokalne opierają też na informacjach sprawozdawczych prognozy i sprawdzają poprawność obliczonych wpływów, wydatków oraz innych wielkości makroekonomicznych.

Definicje rachunkowości eksponują jej procedury w ujęciu dynamicznym oraz cechy jakościowe informacji i metody rozpoznania oraz prezentacji procesów w podmiotach gospodarujących.

Modele rachunkowości przedstawiają w odpowiednich przekrojach klasyfikacyjnych procesy przedsiębiorstw oraz ich konsekwencje dla całościowego, globalnego obrazu finansowego tych jednostek wyrażonego w bilansie majątkowym. Stany i strumienie procesów prezentowane przez rachunkowość są opisywane za pomocą odpowiedniej terminologii. Ze względu na to rachunkowość jest uznawana jako język biznesu i jej terminologia ma podstawowe zna-

czenie dla objaśnienia logiki działalności oraz jej konsekwencji dla całościowego obrazu jednostki, z którego to obrazu i jego interpretacji korzystają różne grupy odbiorców.

Szczególne znaczenie mają opisy strumieni tworzących wynik finansowy i płynność.

Elementy tworzące wynik finansowy powinny być przedstawione syntetycznie na tle całego układu majątkowego, a także z uwzględnieniem złożoności procesu powstawania, pewności, powtarzalności, istotności i związku z zasadniczym zakresem działania, do którego jednostka została powołana.

Przepływy finansowe czy pieniężne mogą być traktowane z różną szczegółowością oraz mogą obejmować zróżnicowane zakresy działalności oraz ich wpływ na posiadane zasoby środków płatniczych i płynnych w szerszym znaczeniu.

Ze względu na stosowaną w systemie rachunkowości zasadę memoriałową opisu transakcji, szczególnie ważne jest odróżnienie ruchów środków płatniczych czy płynnych środków finansowych od memoriałowo ujmowanych działań tworzących wynik¹.

Rachunki (*ex post*, *ex ante*) pozwalające ustalić wynik finansowy muszą oddzielić działalność operacyjną od jej pozostałych zakresów, bo ona właśnie jest związana z zasadniczym celem funkcjonowania. Te właśnie strumienie wyniku wymagają szczegółowej identyfikacji i obserwacji. System rachunkowości właśnie dla tego zakresu działania tworzy szczegółowe zasady ujmowania, grupowania, transformacji i prezentacji w ramach rachunku kosztów².

Byłoby zatem pożądane, aby i terminologia w szczególności sposób wyróżniła te strumienie.

Na tle całokształtu działalności elementy tworzące wynik finansowy³ zostały przedstawione w Międzynarodowych Standardach Rachunkowości jako przychody i koszty, a w Ustawie o rachunkowości jako przychody i zyski oraz koszty i straty. Przychody i zyski stanowią uprawdopodobnione powstanie w okresie sprawozdawczym korzyści ekonomicznych o wiarygodnie określonej wartości w formie zwiększenia wartości aktywów albo zmniejszenia wartości zobowiązań, które doprowadzą do wzrostu kapitału własnego lub zmniejszenia jego niedoboru w inny sposób niż wniesienie środków przez udziałowców lub właścicieli. Koszty i straty są wielkościami przeciwnymi do przychodów i zysków, uznaje się, że są to uprawdopodobnione zmniejszenia w okresie sprawozdawczym korzyści ekonomicznych o wiarygodnie określonej wartości

¹ W.A. Nowak: Rachunkowość sektora publicznego. Koncepcje, metody, uwarunkowania. PWN, Warszawa 1998, s. 82-88.

² MSR 2001. IASC. Londyn, Warszawa 2001. MSR1, s. 107.

³ MSR 2001..., op. cit. Założenia koncepcyjne, s. 77.

w formie zmniejszenia wartości aktywów albo zwiększenia wartości zobowiązań i rezerw, które doprowadzą do zmniejszenia kapitału własnego lub zwiększenia jego niedoboru w inny sposób niż wycofanie przez udziałowców lub właścicieli.

Tak sformułowane definicje przychodów i kosztów nie zawierają ich istoty ekonomicznej, lecz opierają się na skutkach ujmowanych w bilansie majątkowym. Otwarte pozostaje w tym przypadku pytanie o znaczenie i sposób ustalania uprawdopodobnionych korzyści, moment ich zaliczenia oraz wycenę strumieni zwiększeń i zmniejszeń wyniku. Ważne też jest sprecyzowanie zakresu kosztów, przychodów oraz strat i zysków, ustalenie, które z nich mogą być zaliczane do poszczególnych zakresów pojęciowych.

Definicja przychodów według MSR obejmuje zarówno przychody, jak i zyski (MSR, ZK. p. 74), przy czym przyjmuje się, że przychody powstają w ramach działalności gospodarczej, są one różnie określane i dotyczą różnych działań, takich jak: sprzedaż, otrzymane odsetki, opłaty, dywidendy czynsze. Zyski natomiast spełniają ogólne warunki przychodów, ale nie muszą powstawać w podstawowej działalności jednostki, mogą być niezrealizowane, prezentacja ich często jest dokonywana metodą netto⁴.

Z kolei definicja kosztów podana w MSR obejmuje zarówno koszty powstające w podstawowej działalności jednostki (MSR, ZK. p. 78), jak również straty spełniające ogólne warunki dotyczące ujemnych strumieni wyniku finansowego (MSR, ZK. p. 79). Do strat zalicza się skutki wynikowe wywołane klęskami żywiołowymi, a także wynikające ze sporadycznych operacji, takich jak zbycie składników aktywów trwałych. Do strat kwalifikuje się też niezrealizowane zmniejszenia zasobów czy powstanie zobowiązań (wzrost kursów walut). Straty często są wykazywane w wartości netto po pomniejszeniu o odpowiadające im przychody (MSR, ZK. p. 80).

Z przytoczonych wywodów wynika, że stosowana terminologia nie jest jednoznaczna i można tutaj wyróżnić przychody w szerokim znaczeniu obejmujące szczególnie pojmowane zyski oraz węższym dotyczącym podstawowej działalności. Tak samo koszty są ujęte szeroko łącznie ze stratami lub wężej w odniesieniu do podstawowej działalności.

W celu wyróżnienia i zakwalifikowania grup strumieni tworzących wynik finansowy należy uwzględnić rodzaj jednostki i prowadzoną przez nią działalność. Zakres działalności gospodarczej oraz jej elementy podstawowe mogą być traktowane odmiennie w różnych podmiotach. Te same zdarzenia z punktu widzenia ich globalnej charakterystyki w poszczególnych jednostkach mogą mieć inną klasyfikację.

⁴ E. A. Hendriksen, M.F. van Breda: Teoria rachunkowości. PWN, Warszawa 2002, s. 361.

Ze względu na to, że funkcjonowanie podmiotów odbywa się w określonych i zmieniających się warunkach technicznych, technologicznych, organizacyjnych i finansowych, strumienie szeroko rozumianych przychodów oraz kosztów mają różnorodny charakter, zajmują różne miejsce w zasadniczym toku działalności podmiotów gospodarujących i ich zakresie funkcjonowania.

Stosownie do tego niejednakowo są traktowane w systemie informacyjnym zmniejszania zasobów i powstawanie zobowiązań. W zależności od roli i miejsca w tworzeniu wyniku finansowego ich ujęcie jest bardziej lub mniej rozbudowane i szczegółowe.

Koszty powstające w obrębie zwykłej działalności operacyjnej w związku z tworzeniem świadczeń z tego zakresu (wytwarzaniem wyrobów, usług, działalnością handlową) są, ze względu na większe potrzeby informacyjne i konieczność wyceny tych świadczeń, przetwarzane w różnych przekrojach specyficznych dla tej działalności. Są grupowane w układzie rodzajowym, miejsc powstawania, procesów, produktów i dopiero po takim wstępnym ujęciu stają się, zgodnie z zasadą współmierności, kosztami wyniku finansowego eksploatowanymi i przeciwstawianymi przychodom w ramach rachunku zysków i strat.

System metod, procedur transformacji tych kosztów to podstawa różnych formuł rachunku kosztów. Stąd mimo iż rachunek kosztów rozwija się pod kątem potrzeb decyzyjnych, jest związany z kierunkami zmian i filozofią systemów zarządzania, istotne jest pytanie, czy i na ile spełnia on funkcje sprawozdawcze.

Pozostałe, odbywające się poza zwykłą działalnością operacyjną, zmniejszenia czy zużycia zasobów i powstanie zobowiązań są bez dodatkowych transformacji częścią pozostałych kosztów wyniku finansowego (rys. 1).

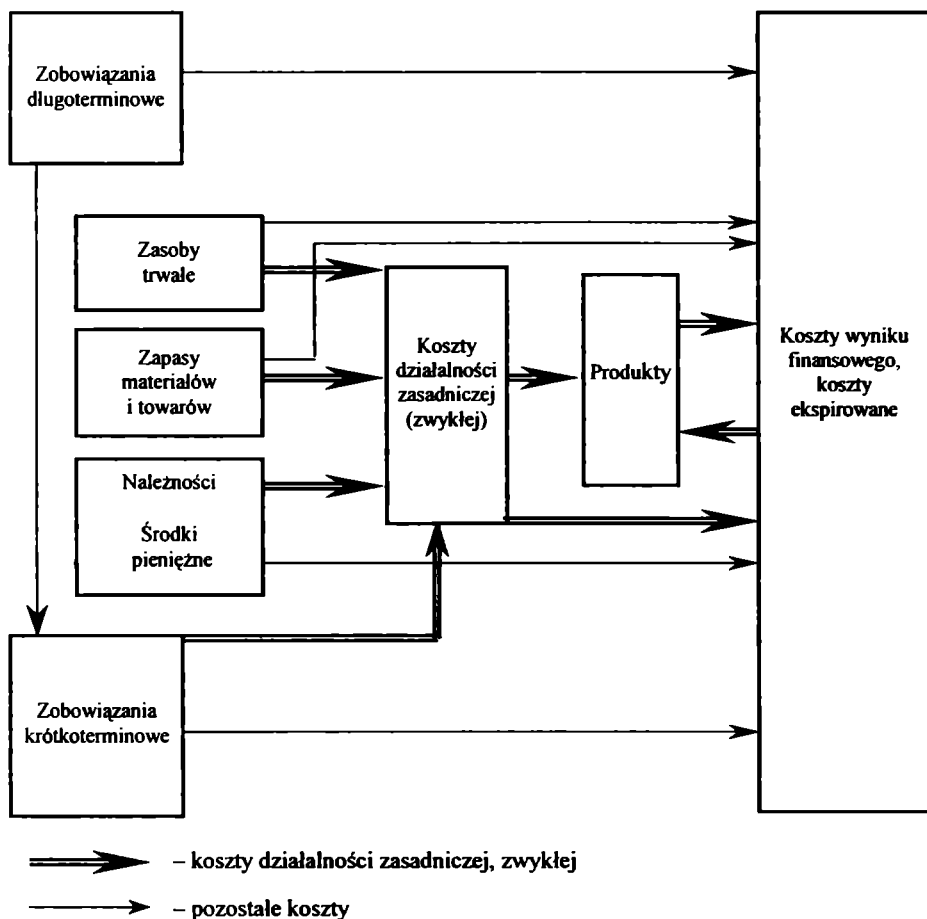
Przychody w tej konwencji odpowiednio dotyczą też świadczeń wycenionych dla odbiorców lub zwiększają wynik w związku z innymi zakresami działania.

Jak wynika z powyższych rozważań terminy kosztów i przychodów stosowane w MSR są jednoznaczne i jasne w stosunku do roli, jaką odgrywają w tworzeniu wyniku finansowego. Nie są one natomiast jednorodne z punktu widzenia ich powtarzalności, roli, funkcji i czasu w odniesieniu do działań i zjawisk powstających w podmiotach.

Na tym tle wydaje się stosowne rozważenie podstawowych kategorii związanych z tworzeniem wartości w przedsiębiorstwie, powstawaniem wyniku finansowego oraz związkuem powyższych ze strumieniami środków pieniężnych.

Należałoby przy tym zwrócić uwagę na stosowanie terminologii odpowiadającej treści strumieni przez nią opisywanych.

Odpowiednikiem, stosowanym w literaturze przedmiotu, globalnego (uwzględnianego w MSR) podejścia do wyniku finansowego okresu jest pojęcie nakładu (*Aufwand, expense*)⁵, które można objaśnić jako zużycie zasobów w przedsiębiorstwie oparte na wydatkach, które powoduje zmniejszenie kapitału własnego.

Rys. 1. Uproszczony schemat transformacji zasobów i zobowiązań w celu ustalenia wyniku finansowego

⁵ J. Klock, G. Sieben, T. Schildbach: *Kosten und Leistungsrechnung*. Düsseldorf 1981, s. 25; *Rachunek kosztów i rachunkowość zarządcza*. Praca zbiorowa pod red. A. Jarugowej. SKwP, Warszawa 1998, s. 28; A. Jarugowa, W. Malc, K. Sawicki: *Rachunek kosztów*. PWE, Warszawa 1979, s. 13-16; E. Burzym: O istocie pojęć wydatek, nakład, koszt. „*Rachunkowość*” 1963, nr 5; Niektórzy autorzy nakłady określają jako rozchody: W.A. Nowak: *Op. cit.*, s. 84.

W takim ujęciu nakłady dotyczą wszystkich elementów tworzących ujemny strumień wyniku finansowego. Odpowiednikiem dodatnich strumieni mogłoby być określenie przychodów (*Ertrag, revenue*).

Nakłady i przychody są utożsamiane z rachunkowością finansową. Pozwalają one ustalić wynik finansowy. Akcentowanie tych pojęć ma szczególne znaczenie, gdy system ewidencyjny rachunkowości obejmuje dwa wyodrębnione kręgi, ujmujące oddzielnie nakłady jako elementy wyniku finansowego i koszty podstawowej działalności odpowiednio rozbudowane na potrzeby zarządzających i obliczenia wyniku finansowego. Dochodzi wówczas do uzgodnienia z jednej strony globalnych nakładów i przychodów z ich odpowiednikami ujawnionymi w innej strukturze mianowicie kosztami oraz przychodami oraz neutralnymi nakładami i przychodami⁶.

Różnice między nakładami i kosztami mogą być związane z odmiennymi zasadami wyceny w poszczególnych kręgach ewidencyjnych bądź istnienia różnych pozycji na tle obowiązującego prawa (koszty wynagrodzeń właścicieli, odsetki od kapitału własnego), odmiennych definicji nakładów i kosztów (straty nadzwyczajne, podatki)⁷.

Koszty w takim zawężonym ujęciu można określić jako celowo zorientowany nakład związany z zasadniczą działalnością przedsiębiorstwa⁸. Jednocześnie koszt jest rozumiany jako szczególny nakład (*expense, Aufwand*) odpowiadający przychodom ze sprzedaży⁹ oraz jako wydatek (*expensediture, Ausgabe*) na dobra i usługi w celu prowadzenia zasadniczej działalności przez organizację¹⁰.

Mimo że termin koszty należy do najczęściej używanych, nie ma jednoznacznej definicji, są one uzależnione od kontekstu, w którym używa się tego pojęcia. Stąd ważne jest przy interpretacji pojęć kosztów odniesienie do ram, które zostały uwzględnione w terminologii, a są nimi: cel tworzenia informacji, obiekty kosztów i ich miejsce w rozbudowanej klasyfikacji kosztów¹¹. K. Sawicki¹² definiuje koszty jako wyrażone w pieniądzu celowe zużycie składników majątku trwałego i obrotowego, usług obcych, nakładów pracy oraz niektóre wydatki nie stanowiące zużycia, związane z prowadzeniem normalnej działalności przez jednostkę gospodarczą w określonej jednostce czasu.

⁶ M. Deitermann, S. Schmolke: *Industrielles Rechnungswesen*. IKR, Winklers Verlag, Darmstadt 1993, s. 307 i n.; A.A. Jaruga, W.A. Nowak, A. Szycha: *Rachunkowość zarządcza*. Łódź 1999, s. 127-130.

⁷ J. Kloock, G. Sieben, T. Schildbach: *Op. cit.*, s. 27-43.

⁸ *Rachunek kosztów i rachunkowość zarządcza...*, *op. cit.*, s. 28.

⁹ L.N. Killough, W.E. Leininger: *Cost Accounting Concepts and Techniques for Management*. West Publishing, Minnesota 1987, s. 45; J.L. Smith, R.M. Keith, W.L. Stephens: *Accounting Principles*. McGraw Hill Inc. New York 1986, s. 53.

¹⁰ *A Dictionary of Accounting*. Oxford University Press. Oxford-New York 1995, s. 95.

¹¹ A.A. Jaruga, W.A. Nowak, A. Szycha: *Op. cit.*, s. 76; L.N. Killough, W.E. Leininger: *Op. cit.*, s. 22.

¹² *Rachunek kosztów*. Praca zbiorowa pod red. K. Sawickiego. T. I. FRWP, Warszawa 1996, s. 2.

Z tego ujęcia wynika, że dotyczą one zużywania zasobów w podmiocie (uprzednio nabytych lub wytworzonych) oraz wydatków nie stanowiących zużycia zasobów materialnych, niematerialnych, pracy oraz że koszty dotyczą zarówno zasobów sprzedanych, jak również niesprzedanych w okresie. Wszelkie odchylenia od normalnej działalności i zużywania zasobów nie byłyby kwalifikowane jako koszty w takim ujęciu.

Stąd funkcjonujące pojęcie strat, które jest zbliżone do pojęcia kosztów przez równoległe zmniejszanie zasobów bądź zwiększania zobowiązań, ale strat nie cechuje celowe i ekwiwalentne zużycie, gdyż straty oznaczają bezekwiwalentne zmniejszenie się składników majątkowych¹³.

Podobnie w innej definicji jako koszty zwykłej działalności operacyjnej traktuje się¹⁴ wyrażone w pieniądzu zużycie środków trwałych, wartości niematerialnych i prawnych, materiałów, paliw, energii, usług, czasu pracy pracowników oraz niektóre wydatki nie odzwierciedlające zużycia, dotyczące normalnej działalności danej jednostki gospodarczej w pewnym okresie.

Ogólnie jako koszty można też uznać wyrażone w pieniądzu zasoby zużyte (spożytkowane) w celu osiągnięcia bieżących lub przyszłych korzyści¹⁵. Akcentowanie okresu zużywania zasobów ujawnia podejście do definicji z punktu widzenia okresów ewidencji oraz ujmowania w systemie informacyjnym i nie akcentuje aspektu wynikowego, chyba że korzyści będą interpretowane jako przyrosty kapitałów, ale nie wynika to z definicji przychodów i kosztów zawartych w standardach rachunkowości, w których użyto sformułowania korzyści.

We wszystkich tych definicjach następuje odniesienie do zużywanych zasobów oraz do wydatków, które powstają w celowej i normalnej działalności podmiotów w okresie.

Jeśli przy obliczeniach kosztów są brane pod uwagę ceny nabycia zasobów w celu ustalenia ich wielkości, to pisze się o pagatorycznej formule kosztów (*pagatorische Kostenbegriff*)¹⁶.

Jednak w warunkach decyzyjnych nie zawsze można stosować ceny nabycia jako parametry do ustalenia wartości zużytych zasobów¹⁷. W przypadku ograniczonych zasobów wycena zużycia zawiera oprócz wartości nabycia wzrost zysku, który jest osiągany dzięki dostępowi do ostatniej jednostki zasobu, oparty na krańcowej użyteczności.

¹³ A. Jarugowa, W. Malc, K. Sawicki: Op. cit., s. 18. Można też uznać, że straty tylko z pozoru są bezekwiwalentne. Przyjmując, że rynek rekompensuje ryzyko, czyli faktyczne koszty i straty są premią za ryzyko (przy średnim ryzyku 8% kapitału początkowego). (M. Dobija: Recenzja artykułu – Kraków 2004).

¹⁴ J. Matuszewicz, P. Matuszewicz: Rachunkowość od podstaw. Finans-Servis, Warszawa 1996, s. 219.

¹⁵ Por. A.A. Jaruga, W.A. Nowak, A. Szycha: Op. cit., s. 76.

¹⁶ J. Kloock, G. Sieben, T. Schildbach: Op. cit., s. 28-33.

¹⁷ E. Schmalenbach: Kostenrechnung und Preispolitik. Westdeutscher Verlag, Köln 1956, s. 146 i n.

Takie podejście, subiektywne w stosunku do kosztów w przeciwieństwie do pagatorycznego może być nazywane wartościującym (*wertmässige Kostenbegriff*).

Rachunkowość zarządcza szerzej niż rachunkowość finansowa definiuje zakres kosztów. Włączane są do nich, niezależnie od tego czy w podmiocie pojawiły się z tego tytułu wydatki, koszty kapitału, koszty pracy właściciela, amortyzacja na odtworzenie zasobów trwałych, zmiany poziomu cen¹⁸. W ekonomii¹⁹ koszty opisuje się jako wielkość składającą się z kosztów jawnych (*explicite*, utopione, księgowy) oraz kosztów ukrytych (*implicite*, alternatywnych). Koszty jawne nawiązują do kosztów księgowych opartych na wydatkach, a koszty ukryte odzwierciedlają wartość niewykorzystanej możliwości wykonania lub pozyskania czegoś innego lub zastosowania posiadanych zasobów do innego celu. W procesach decyzyjnych w rachunku efektywności korzyści traktuje się jako koszty utracone (*opportunity costs*) a jako efekty, korzyści z oszczędzonych kosztów (*opportunity benefits*)²⁰. Klasyfikacja nakładów nawiązuje do ich natury, roli w tworzeniu wyniku finansowego.

Podział przychodów jest związany ze źródłami ich pozyskiwania. Znajduje to odzwierciedlenie w strukturze sprawozdania o wyniku finansowym.

Wykazane w rachunku zysków i strat nakłady (koszty i straty) oraz przychody (przychody operacyjne i inne) są oparte na pagatorycznej formule tych wielkości. W ramach rachunkowości zarządczej w systemie rachunku kosztów koszty i przychody mogą być ujmowane na podstawie wielkości kalkulacyjnych, niekoniecznie powiązanych z wydatkami.

Rachunek płynności przeprowadzany równoległe z rachunkiem wyniku finansowego uwzględni w zakresie bieżącej działalności aspekty płatnicze, w których saldo płatnicze jest kształtowane przez wpłaty i wypłaty aktywów (lub środków) pieniężnych. Bieżący rachunek płynności może także dotyczyć strumieni i salda płynności finansowej opartej na obserwacji, pomiarze wpływów oraz wydatków odzwierciedlających zmiany w funduszu środków pieniężnych, obejmującym oprócz aktywów (środków) pieniężnych także należności bieżące i zobowiązania bieżące.

Można też przyjąć inną terminologię, zakładając, że wpłaty i wypłaty oparte na zasadzie kasowej to wpływy i wydatki kasowe, a ruchy elementów funduszu aktywów (środków) pieniężnych zmniejszające jego wielkość to wydatki memoriałowe, zwiększające jego wielkość to wpływy memoriałowe.

¹⁸ Por. A.A. Jaruga, W.A. Nowak, A. Szycha: Op. cit, s. 77, 78.

¹⁹ D. Kamerschen, R.B. Mc Kenzie, C. Nardinelli: *Ekonomia*. Houghton. Mifflin Company, 1989, s. 518.

²⁰ A.A. Jaruga, W.A. Nowak, A. Szycha: Op. cit., s. 104.

Należy zwrócić uwagę, że wpływy i wydatki nie są tylko pojęciami, które mają odpowiednią definicję i znaczenie teoretyczne. Są one ściślej powiązane z cyklami realnej działalności niż wynik finansowy i tworzące go przychody i koszty. Analiza tych wielkości na tle płynności i relacji do przychodów oraz kosztów jest niezbędnym elementem oceny sytuacji finansowej jednostki. Przy czym zakres wpływów i wydatków jest szerszy niż przychodów oraz kosztów.

Istnieją wpływy i wydatki, które nie mają odzwierciedlenia w wyniku finansowym.

Komplementarnym pojęciem w stosunku do kosztów pagatorycznych, jak to podkreślono, jest wydatek. W literaturze, aktach normatywnych oraz w praktyce różnie podchodzi się do tego terminu.

W związku ze stosowaniem zasady memoriałowej przy ujęciu operacji związanych z ruchem środków pieniężnych²¹ bierze się pod uwagę zarówno powstające należności i zobowiązania, jak też wpłaty oraz wypłaty środków pieniężnych. Stąd koszt może powstać na podstawie bezpośredniego ruchu środków pieniężnych lub przyrostu zobowiązań (ewentualnie zmniejszenie należności).

Jeśli pierwotną podstawę powstania kosztów stanowi zobowiązanie lub wypłata środków pieniężnych, to można mówić w obu sytuacjach o wydatku jako podstawie powstania kosztów.

Następstwem klasyfikacji przyrostu zobowiązań jako wydatków jest uznanie późniejszego ruchu środków pieniężnych (zwrotu zobowiązań) tylko jako wypłaty.

Ocena relacji między kosztami a wydatkami jest wówczas jednoznaczna i precyzyjna. Wydatek stanowi bowiem w przyjętej konwencji pomiarowej zmniejszenie funduszu środków pieniężnych, niezależnie od sposobu powstania na tle funduszu środków pieniężnych.

Wydatek (*Ausgabe, expenditure*) można zatem zdefiniować jako²² zmniejszenie funduszu środków pieniężnych, który to fundusz jest sumą algebraiczną należności (bieżących), środków pieniężnych (odpowiednio zdefiniowanych) oraz zobowiązań (bieżących).

Wydatek to zatem wypłata środków pieniężnych, nie towarzyszą jej zmniejszenie zobowiązań lub wzrost należności bądź przyrosty zobowiązań, z którym nie wiążą się wpłaty lub zmniejszenie należności, którym nie towarzyszą wpłaty.

²¹ W.A. Nowak: Op. cit., s.79-87.

²² G. Kloock, T. Sieben, Schildbach: Op. cit., s. 23-24; Wprowadzenie do rachunkowości spółek. Bilansowanie majątku i kapitałów. Praca zbiorowa pod red. M. Kufla, J. Webera. Bielsko-Biała 1993, s. 27-33; A Dictionary of Accounting..., op. cit., s. 150.

Przeciwstawne znaczenie w stosunku do wydatków ma wpływ, jest on bowiem zwiększeniem funduszu środków pieniężnych. Szczególna sytuacja dotycząca powstania wpływów i wydatków to wpłata lub wypłata środków pieniężnych, ale nie każdy z tych ruchów jest wydatkiem i wpływem.

Wpłaty i wypłaty (*Auszahlung, outlay of money*) środków pieniężnych określają stan środków pieniężnych i natychmiastową zdolność płatniczą. W związku z szerokim zakresem operacji kredytowych przejście ze sfery pieniądza do sfery dóbr ma postać nie tylko zmniejszenia środków pieniężnych ale też zmniejszenia całego funduszu środków pieniężnych, który charakteryzuje płynność i sytuację finansową podmiotu w bieżącym okresie, uwzględniając wielkość należności i zobowiązań oprócz stanu środków pieniężnych.

Związłą definicję wydatku sformułował W. Malc²³, który pod tym pojęciem rozumie każde wykorzystanie (wydatkowanie lub angażowanie) środków finansowych bez względu na cel ich ponoszenia.

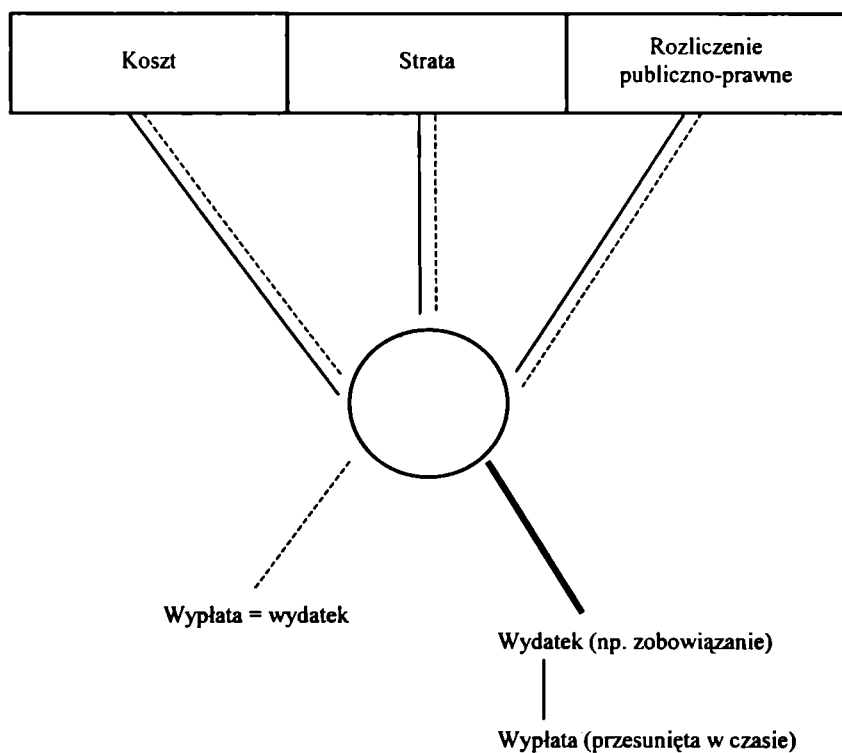
Związek wydatków i kosztów przejawia się szczególnie w momencie dokonywania wyceny zużywanych zasobów, opiera się ona bowiem na ponoszonych wydatkach w formule pagatorycznej kosztu.

Ograniczenie pojęcia wydatek tylko do ruchu środków pieniężnych²⁴, w realnych warunkach wstępnego powstawania zobowiązań, poprzedzających ten ruch, omija istotny moment wyceny zasobów i ich zużycia oraz może zmienić wielkość tej wyceny, gdy ruch pieniądza w ślad za zobowiązaniem nie występuje w tej samej wysokości. Relacje między kosztami i zmianami w wielkości środków pieniężnych oraz funduszu środków pieniężnych przedstawia rys. 2. Z kolei z istoty wydatku wynika, że jest on pojęciem szerszym niż koszt zwykłej działalności, ponieważ może dotyczyć zakupów zasobów nieumarzanych, wypłat kapitałów, zysków, podatków, strat kapitałowych.

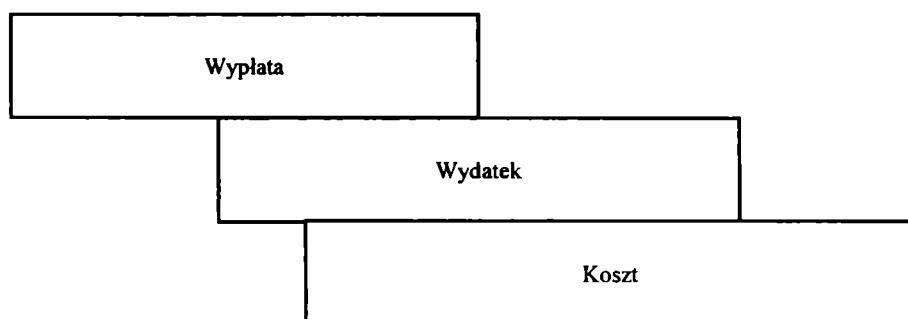
Jednak każdy koszt w ujęciu pagatorycznym łączy się z wydatkiem, z tym, że relacje czasowe mogą być różne. Koszt powstaje przed wydatkiem, równoległe z nim, po wydatku. Stąd w określonym punkcie czasowym koszt wstępnie może nie być związany z wydatkiem bądź może być równoległy w stosunku do wydatku nie będącego wypłatą lub wydatku opartego na wypłacie (rys. 3).

²³ Rachunek kosztów. Praca zbiorowa pod red. W. Malc. PWE, Warszawa 1979, s. 11-12.

²⁴ Rachunek kosztów i rachunkowość zarządcza..., op. cit., s. 26-27.

Rys. 2. Relacje między kosztami i pojęciami bliskoznacznymi

Rys. 3. Relacje między pojęciem kosztów i elementami funduszu środków pieniężnych w dowolnym momencie czasu

W związku z wyliczaniem efektywności w sytuacjach decyzyjnych, wyliczaniem wyniku finansowego oraz różnicy strumieni finansowych okresu czy poszczególnych zakresów działalności następuje przyporządkowanie oraz przeciwstawienie ujemnych i dodatnich strumieni określających te wielkości.

Relację między tymi różnymi zakresami pojęć można schematycznie ująć jako pary przeciwstawnych wielkości opisywanych czy określanych z zastosowaniem odpowiadających im terminów (rys. 4). Zależności między nimi są czasami bezpośrednio i proste, natomiast niekiedy analiza powiązań nie jest prosta ze względu na to, że dotyczą różnych okresów czasowych, działania podmiotu oraz są one mniej lub bardziej powiązane z ruchem środków pieniężnych i różnorodnie traktowane w literaturze.

W rachunkach decyzyjnych koszty ekonomiczne w szerokim ujęciu są przeciwstawiane efektom szeroko pojmowanym, obejmującym zarówno wielkości *explicite*, jak również *implicite* (1).

W niektórych formułach obliczenia wyniku ze zwykłej działalności koszty świadczeń działalności okresu są przeciwstawne szeroko rozumianym przychodom ze świadczeń, obejmującym oprócz wartości sprzedaży również zmiany produktów i świadczenia na własne potrzeby, które można uznać jako *quasi* przychody. Należy również uwzględnić, że ta formuła może dotyczyć równania kosztów okresu i *quasi* przychodu okresu tzn. odpowiednio wycenionych produktów (2).

Również są stosowane, na podstawie kalkulacji, schematy obliczenia wyniku ze zwykłej działalności oparte na przeciwstawieniu kosztów świadczeń sprzedanych (kosztów obrotu lub kosztu własnego sprzedaży) przychodom ze sprzedaży (3).

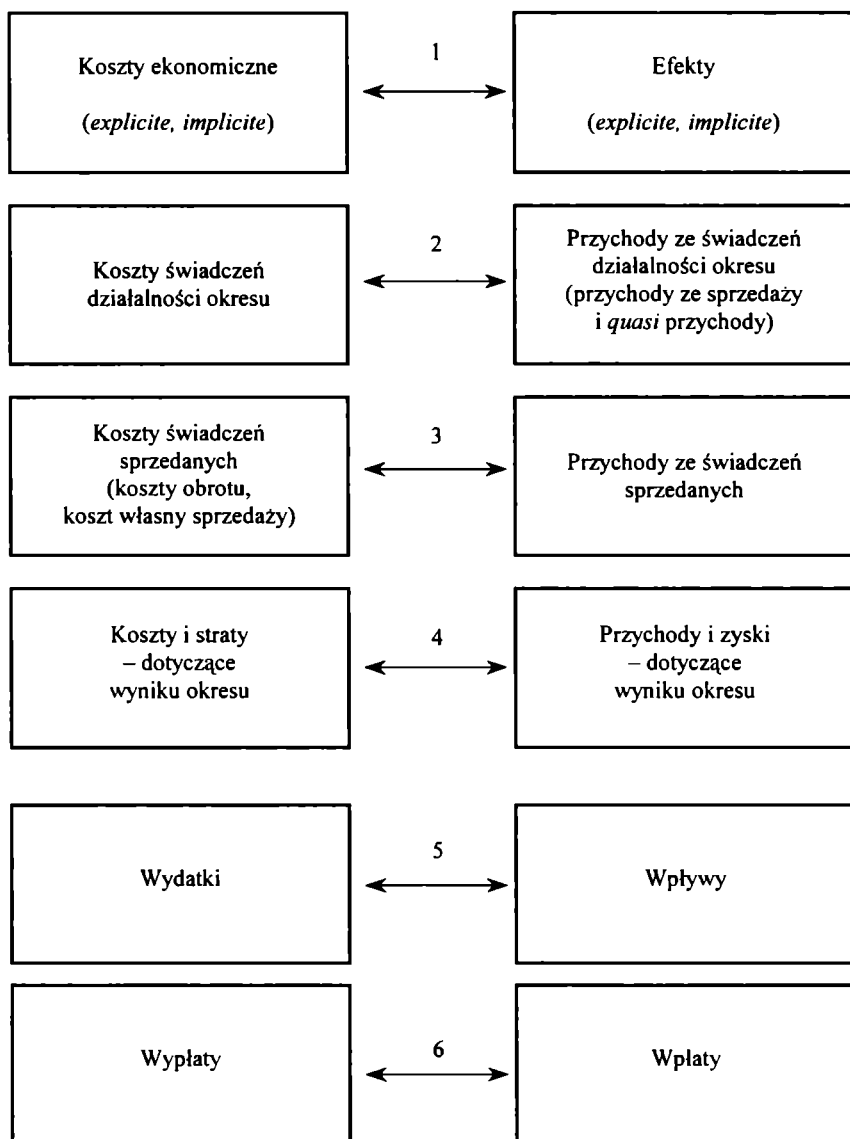
Pełne zestawienie, tworzące ogólny obraz wyniku finansowego podmiotu we wszystkich zakresach działania, to strumienie nakładów i przychodów dotyczących całokształtu funkcjonowania jednostki w okresie obliczeniowym (4).

Przeciwstawienie wpływów okresu wydatkom okresu daje obraz sytuacji płynności statycznej, wyrażonej przez zmianę funduszu środków pieniężnych (5).

Różnica wpłat i wypłat okresu pozwala ustalić zmianę środków pieniężnych (uprzednio zdefiniowanych) decydujących o natychmiastowej zdolności płatniczej jednostki (6).

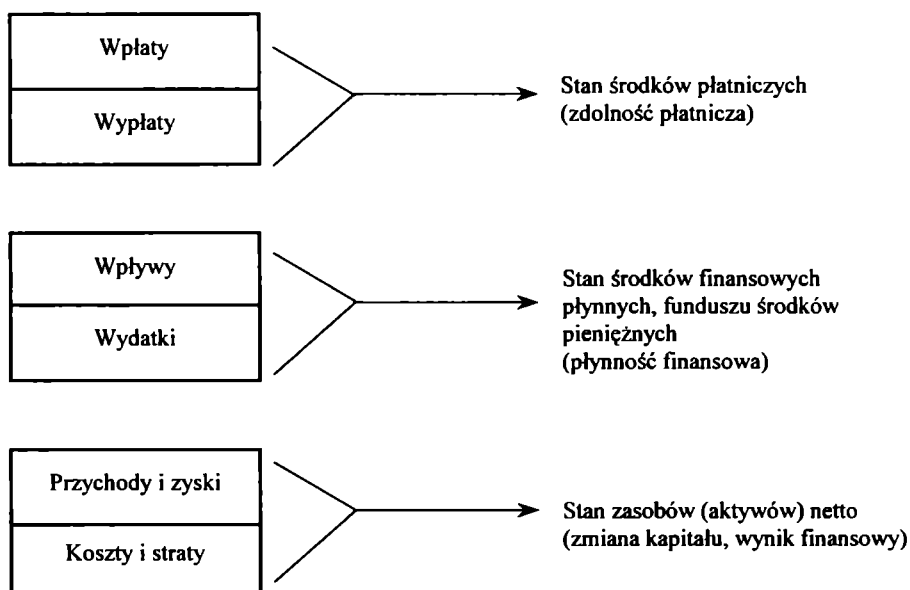
Różnice między strumieniami środków pieniężnych wąsko lub szeroko rozumianych a wynikiem finansowym okresu są zależne od relacji, jaka powstaje w czasie między kosztami a wydatkami i wypłatami oraz od ruchów środków pieniężnych nie będących kosztami, a także między przychodami, wpływami i wypłatami.

Każda z możliwości liczenia wyniku czy zmian środków pieniężnych wymaga odpowiedniego systemu procedur pomiaru, wyceny i grupowania.

Rys. 4. Relacje między pojęciami kosztów i przychodów na tle strumieni pieniężnych

Różnice między przeciwstawnymi strumieniami wpłat i wypłat, wpływów i wydatków oraz przychodów i kosztów²⁵, tworzą stany charakteryzujące sytuację finansową jednostki na różnych poziomach (rys. 5).

Rys. 5. Relacje między strumieniami wyniku finansowego a stanami wybranych grup majątku

Ustalenie zmian tych poziomów pozwala ocenić odpowiednio zdolność płatniczą, płynność finansową drugiego stopnia oraz wynik finansowy będący szczególną zmianą kapitałów własnych.

Podsumowując przedstawione zasadnicze aspekty terminologii w odniesieniu do wyniku finansowego i płynności finansowej, trzeba uznać, że stosowana w tym przypadku terminologia jest bardzo ograniczona w stosunku do szerokiego zakresu pojęciowego oraz poziomów wyniku finansowego i płynności. Na podkreślenie zasługuje powszechne używanie tych terminów do oznaczenia wielu aspektów zagadnień, zyskowności i płynności.

Wydaje się, że w dyscyplinie naukowej, szczególnie takiej, jak rachunkowość, w której odbiorcami informacji jest szerokie grono uczestników życia gospodarczego, należałoby dbać o jednoznaczną terminologię, gdyż nierozumienie merytorycznej istoty treści informacji sprawozdawczych może mieć konsekwencje praktyczne.

²⁵ Por. H. Hungenberg, L. Kaufman: *Kostenmanagement*. Oldenburg Verlag, München, Wien 2001, s. 6.

ACCOUNTING TERMINOLOGY – AN ISSUE OF THE SYNONYMOUS ASPECTS IN THE DESCRIPTION OF THE STREAMS OF THE FINANCIAL RESULT AND CURRENT LIQUIDITY

Summary

Like any other discipline, accounting has its own terms and concepts. Financial reports are based on these concepts and the information in the reports is expressed in the accounting terms.

Earning profits and paying debts are two important objectives of the business entities. Solvency and profitability are provided by the financial statements. In these cases such terms as revenue, expens, expenditure, cost, outlory of money are used. In order to make the decisions concerning the economic choices it is nessesary to understand the accounting concepts and terms.